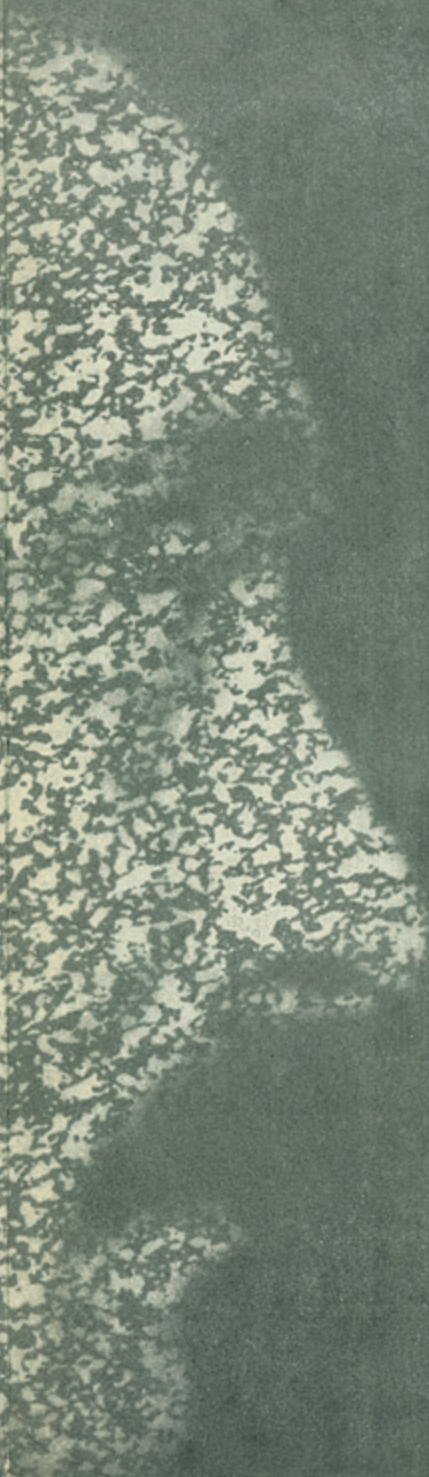
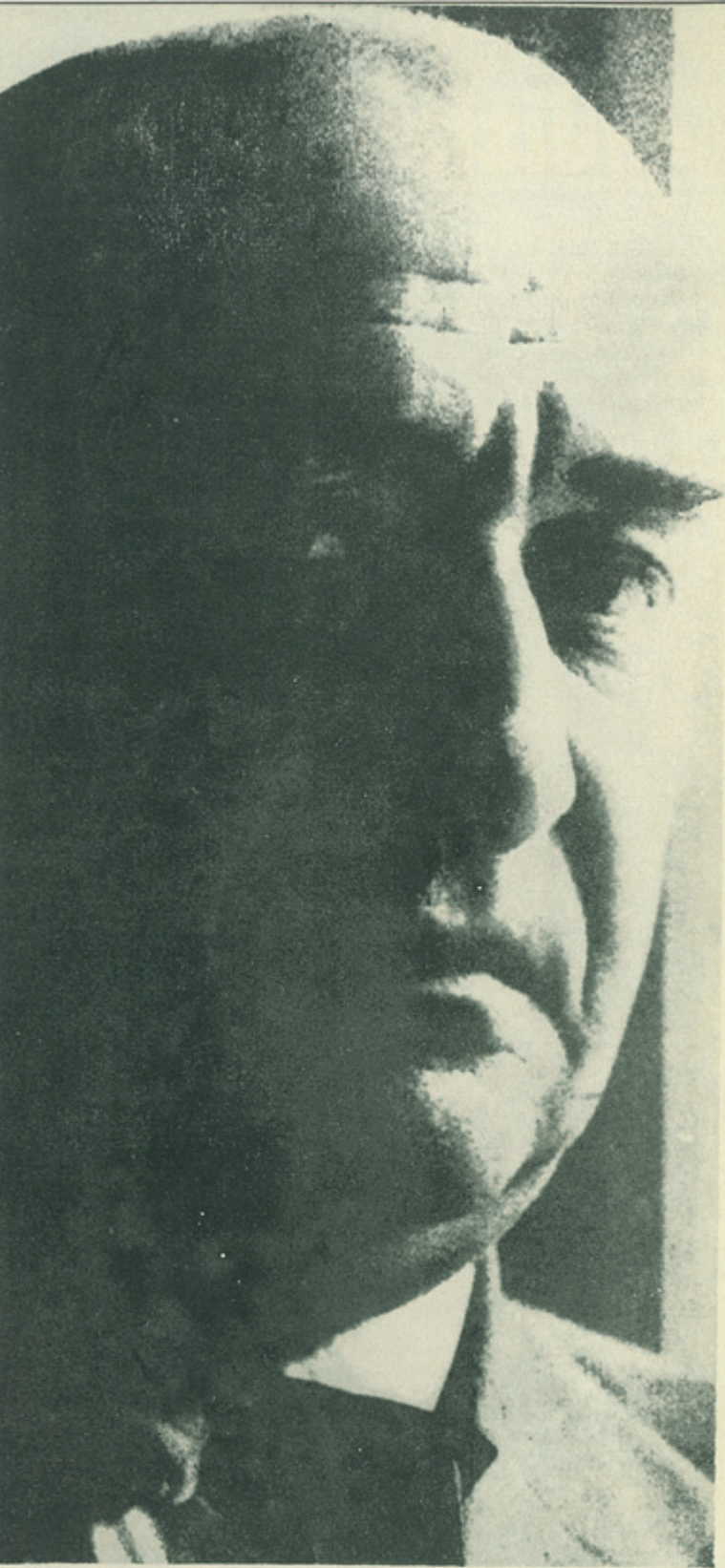

ladislav ballek

РОМОСНИК

národný umelec **ANDREJ BAGAR**

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vznamenané „Za vynikajúcu prácu“
a „Za zásluhy o výstavbu“

29. SEZÓNA

213. PREMIÉRA

LADISLAV BALLEK — ANDREJ ŠULAJ

POMOCNÍK

**Dramatizácia rovnomenného Ballekovho románu
v dvoch častiach**

Réžia KAROL SPIŠÁK

Scéna FRANTIŠEK PERGER

Kostýmy LUBICA OBUCHOVÁ

INSCENÁCIA JE VENOVANÁ 35. VÝROČIU SNP

PREMIÉRA 15. JÚNA 1979

Riaditeľ: zasl. umelec Viliam Polónyi

Ved. um. súboru: Hilda Augustovičová

Dramaturgička: Darina Kárová

Osoby a obsadenie

RIEČAN	zasl. umelec JOZEF DŮCZY
RIEČANOVÁ	HILDA AUGUSTOVIČOVÁ
EVA	EVA ŽILINEKOVÁ
LANČARIČ	DUŠAN LENCI
FILADELFI	MILAN KIŠ
KUKI	VLADIMÍR BARTOŇ BORIS FARKAŠ
DOBŘÍK	FRANTIŠEK JAVORSKÝ
POLGÁR	ERNEST ŠMIGURA
BIELIK	ANTON ŽÍVČIC

Predstavenie vedie František Nozdrovický

Text sleduje Margita Hlavatovičová

Reprodukcia hudby a zvukov Jiří Barta
a František Nozdrovický

Svetlá Bernard Šiška

Javiskový majster Vojtech Ploščinský

Scénu, kostýmy a parochne vyhotovili dielne DAB
pod vedením Jána Breču

PÄTNÄŠTMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

Súčasný slovenský spisovateľ. Narodil sa 2. apríla 1941 v Teranoch, vyrastal na južnom Slovensku v Dudinciach a Šahách, vyštudoval Pedagogickú fakultu v Banskej Bystrici, vyučoval na Orave, pracoval v rozhlase, v novinách, bol redaktorom vydavateľstva Slovenský spisovateľ.

Debutoval ako dvadsaťšesťročný knižkou *Útek na zelenú lúku*, ktorá bola odmenená dvoma literárnymi cenami. V roku 1969 vydal druhú knihu, novelu *Púť červená ako ľalia*. Treťou Ballekovou knihou bola próza *Biely vrabec* (1970) a o štyri roky poviedková kniha *Južná pošta*, v ktorej ožívajú udalosti spred tridsiatich rokov, v prostredí malého juhoslovenského mestečka. Román *Pomocník* (1977) je zatiaľ posledným Ballekovým dielom.

ANDREJ ŠULAJ

Dramaturg Novej scény v Bratislave. Narodil sa 26. septembra 1949 vo Viglaši. Roku 1974 absolvoval Katedru filmovej a televíznej dramaturgie na Divadelnej fakulte Vysokej školy múzických umení v Bratislave.

Popri bežnej divadelnej práci venuje sa aj písaniu. Roku 1975 uviedlo DSNP v Martine jeho dramatinizáciu Timravinej novely *Tapákovci*. Prepis *Pomocníka* do javiskovej podoby na motívy rovnomenného románu L. Balleka, mal premiéru pred pár mesiacmi na Poetickej scéne NS v Bratislave. Pred nedávnom sme mali možnosť vidieť na televíznych obrazovkách zaujímavý film *Ako sa Vinco zafal*, ktorý bol nakrútený podľa jeho scenára.

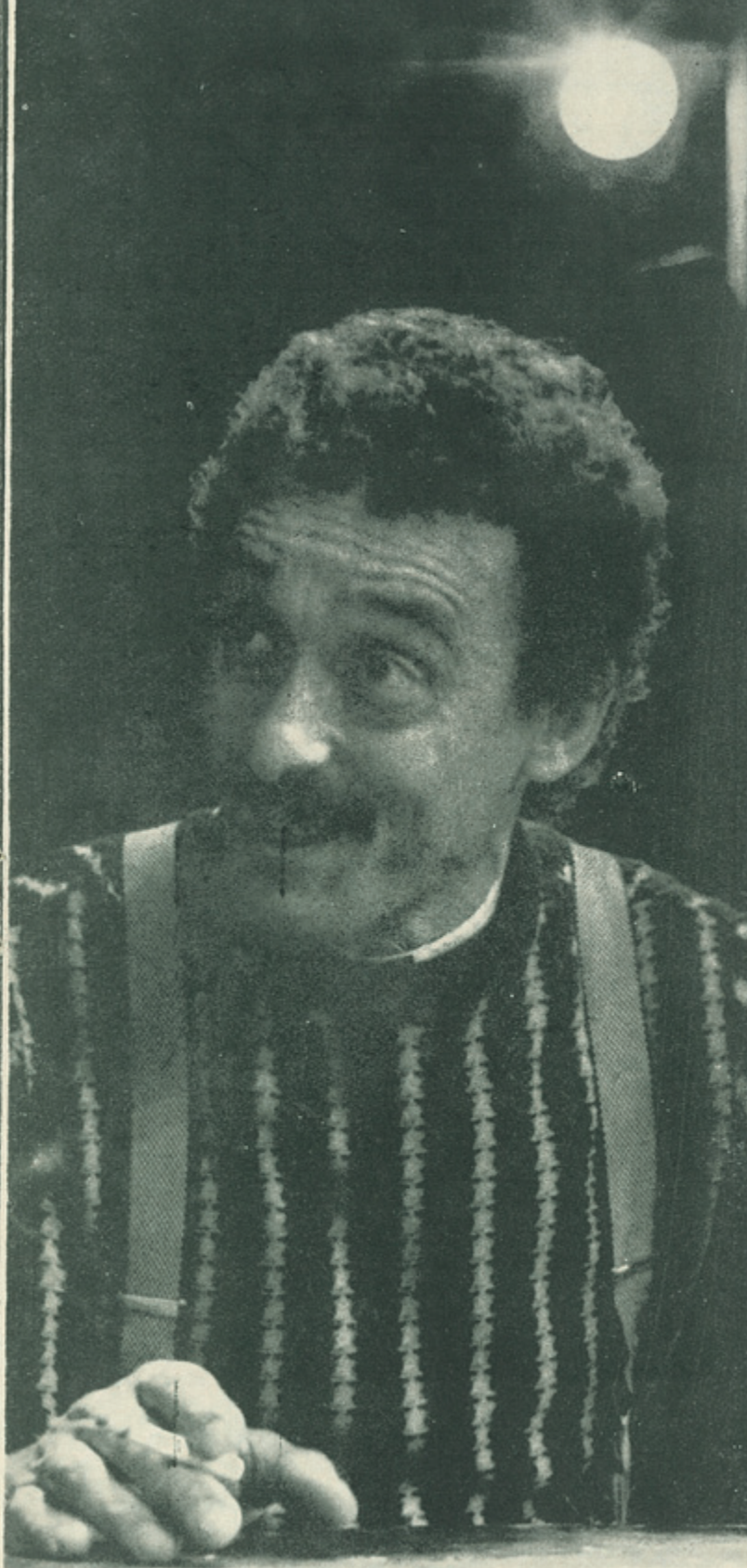
„Mästar Štefan Riečan túžil po znášanlivosti. Odjakživa bol trochu čudák, na mäsiara vari až priveľmi citlivý človek, ktorého sa, chcel či nechcel, dotkla každá maličkosť, ale od udalostí, ktoré nedávno prežil, sa stával čoraz väčším čudákom...“ „...Prinútil sa znovu myslieť na čas, keď chodil za svojou ženou, lebo sa mu videlo, že vtedy všetko bolo na tom svojom pravom mieste, čisté, milé, usporiadané, dôverné a láskavé, jednoducho ožiarené svetlom starých čias, ktoré rozohnala vojna... Na vojnu nechcel myslieť, aj keď sa mu zakaždým tak či onak pripomenula. Nie, na tú nechcel myslieť. Ten čas ho nezvyčajne hlboko urážil. Vnímal ho naozaj ako jednu veľkú osobnú urážku, a taktó naň aj myslieval. On v ňom totiž zlyhal. A billi ho, gumenými hadicami, jeho, dospelého človeka, ženatého muža, otca rodiny! A on pri tom jačal ako ženská, prosil o milosť... Zoči-voči prvej vážnej situácii zlyhal, neporadil si. Sám sa pre to odsudzoval. A už sa ani nepokúšal merať sa s inými mužmi. Vždy rád každému ustúpil, ale teraz aj preto, že už si vôbec neveril. Zastiahlo ho to celého. Prvá to pocítila jeho žena.“

„Srdce. Má ho slabé, aj to cíti, ale prečo mu len nepomôže? Vraj je to iba sval, ale čudný, bože môj, aký čudný! Raz-dva sa ho čosi dotkne, a už sa viac nezahojí. Panebože, čo on musí mať na tom srdci ráni!“

„Žil so svojím svedomím vo večnej nezhode, a hoci robil všetko možné, aby mal od neho pokoj, ani pri svojej veľkej opatrnosti nedosiahol pokoj, po ktorom tak praľol. Svedomia mám, neraz premýšľal, akési priveľké a nadmieru usilovné; ak ho raz začalo mordovať, vftalo deň a noc, dni, týždne, roky, neprestajne ako mocný stroj, vytrvalo ako voda. Oberalo ho o všetok pokoj, istotu a sebadôveru.“

„Odjakživa mal sklon zvoliť si ten horší spôsob existencie, aby mohol preň trochu trpieť, rád sa prispôboval, zmieroval, zriekal a odriekal, no ešte väčšmi od času, keď sa v ňom zahntezdíl pocit akéhosi provizória. Akoby čakal na čosi, čo ho spasí. Potom aj v to prestal veriť, podľahol úplnej neistote.“

„Lančarič bol, ako sa onedlho ukázalo, nielen znamenitý mäsiar, ale aj široko-ďaleko preslávený obchodník. Keď sa začal s niekým jednať, zbehlo sa na diváky pol trhu alebo jarmoku, lebo to nebolo kupčenie, lež veľkolepé divadlo. Škriepil sa, kľal, rehotal sa, hádzal klobúk o zem, s krokom odchádzal, hneď sa zasa vracal, chválil i hanil tovar, vyhrážal sa i sľuboval hory-doly, klamal, žartoval, dobiedzal i zastrašoval, a neodšiel, kým nedosiahol svoje. Bol priam neodolateľný a dojednával svoje obchody za všeobecného veselí a smiechu.“ „Aj jeho svedomie bolo čudné. Dosiaľ v ňom sídlila krutosť za nepodarené detstvo, ešte sa nešťítol mladických surovostí. A toho sa ani nechcel zbaviť, skôr to v sebe posiloval. Veď aj on to dobre vedel, že bez týchto vlastností by si v Palánku ako obchodník a mäsiar až tak zdarilo nepočínal. Nechcel byť iný. Ohromne si vyhovoval.“

„Spôsob, akým ho Koháryovci vychovávali, naňho platil. Pravdaže, vychovali ho pre seba, teda tvrdo a neľútostne. Aj on bol, prirodzene, citlivé dieťa. Mal byť nábožný a skromný. No len čo dospel, po ničom netúžil väčšími, ako po vzbure a anarchii. A tak v ňom odvtedy večne súperili prirodzenosť a výchova, veľká chlapecká vášeň po smelom a dramatickom živote s jeho zavše až čudnou nelstotou, pýcha so zakríknutosťou, telesná potreba s cudnosťou, hlad po žene s určitou neschopnosťou či strachom žiť s jednou ženou, ktorá by jeho tajný svet odhalila. Vedel byť nadmieru samostatný, ale bál sa žiť sám. Bál sa, že ho odkiaľsi vyhostia, že sa ho zbavia, vyženú, že ho nedocenia. A cítil sa iba vtedy isto, ak mal za sebou určitých ľudí, ktorých jeho osud zaujíma. Bál sa stratiť Riečana. A túžil po jeho žene.“

— — —

„Nebola z tých ženských duší, ktoré sa mužom prispôbia a vedľa sa vžiť do ich situácie. ... Cítila sa bystrá a zriedkavo pekná. Bola sebavedomá, ale nenamýšľala si. Naozaj bola bystrá, šikovná, cieľavedomá a ešte vždy pre ktoréhokoľvek chlapa príťažlivá žena. Často si uvedomovala, že svoje vlastnosti nemala kde a kedy využiť, a až doteraz to pokladala za krivdu. Vždy jej v tom bránili skromné pomery. A tu v Palánku sa jej odrazu naskytla taká príležitosť! Tá pravá! Všetko, čo jej až doteraz chýbalo a po čom zjavne i skryto nikdy neprestala túžiť, padlo jej odrazu do lona. Sen sa splnil! Čím väčšími vnikala do života mesta, o to rýchlejšie sa utvrďovala v presvedčení, že doň patrí, lebo má všetky predpoklady v ňom aj vyniknúť. Podliehala mestu. Ochoťne.“

— — —

„Život v Palánku bol tejto jari, v lete, ale ešte i na jeseň ťažký, drsný, akýsi holý, bez odtienkov, ktoré, ako sa zdalo, nikto z tých, čo prežili vojnu, nebol schopný dlho na ľuďoch a veciach vybadať a pozorovať.“

„Bol to zvláštny, tak povediac, telesný čas, čas náhleho ticha, uvoľnenia, žalúdka, údov, ťažkých rán, neistoty, zmien, končiacej sa beznádeje a pozvoľného zmŕtvychvstania.“

„Typický obyvateľ Palánku, národnostne neobvykle rôznorodého mesta, mal zvyčajne takéto vlastnosti: Bol rozvážny, pomalý, trochu lenivý, no skôr iba zdanlivo, ... vedel narábať s príborom, dvoril dámam, ... vyznal sa v ľuďoch, v okamihu vytušil, na koho si má dávať pozor a na koho sa môže smelo vykašľať, ... vedel čakať, prihrbiť chrbát, vedel sa báť, ale v pravej chvíli aj nemilosrdne udrieť, túžil zbohatnúť, rýchlo a veľmi, ... bol zmyselný ako kocúr, ale vedel sa aj ovládať, mimoriadne dbal o svoju povesť, rodinu a deti, no vydržoval si aj frajerky... Nuž Palánčan! Dobré a rýchlo premýšľal, o všetkom možnom, a preto mu nikdy neostal čas, aby hlbšie premýšľal o jednej veci, takže sa vlastne ani ničomu bezvýhradne nevenoval. Nikto z nich nad bežný priemer nikdy nevynikal, lebo sa toho vlastne bál, ani nemal na to čas. Ľudia tu naozaj najradšej jedli a snivali o živote bez starostí... Ťažké a dusné povetrie ležalo aj nad povojnovým Palánkom.“

Úryvky sú z románu Pomocník.

Šulajova dramatizácia Ballekovho „Pomocníka“ je poslednou premiérou sezóny 1978/79. A tak nám nepozostáva nič iné, ako v skratke zhrnúť niektoré fakty sezóny.

Uviedli sme sedem premiér: J. Solovič „Pozor na anjelov“, V. M. Šukšin „Uhol pohľadu“, Lichardová-Lokvencová „Popoluška“, B. Jonson „Volpone“, W. Shakespeare „Romeo a Júlia“, F. Lorca „Dom Bernardy Alby“ a Ballek-Šulaj „Pomocník“.

Prvé dve inscenácie boli celoštátnymi premiérami a tak ich treba hodnotiť ako prototypy bez inscenačného zázemia. Popoluška sa stala doslova hitom pre mladého diváka. Jej naštudovanie vhodne zapadlo do Medzinárodného roku dieťaťa. Jonsonov Volpone a Shakespearov Romeo a Júlia — plody autorov — súčastníkov alžbetínskej doby — boli dobrou konfrontáciou rôznych autorských i režisérskych poetík a názorov na život, umelecké dielo i na divadlo v presnej žánrovej diferencovanosti. Bednáríkova inscenácia Domu Bernardy Alby je eklatantným príkladom sily javiska, jemu vlastným umeleckým výrazovým prostriedkom, plný divadelnej fantázie a básnickej nádhery, čistoty tvaru a apelatívosti myšlienky. V čase uzávierky tohto čísla programu je Pomocník ešte v štádiu skúšok a tak o jeho kvalitách sa budeme môcť presvedčiť až v čase, keď divák už bude čítať tieto riadky.

Po stránke dramaturgickej možno sezónu označiť ako pozoruhodnú, po réžijnej stránke sme pobadali isté výkyvy a po hereckej — treba vidieť isté súvislosti medzi režisérskou a hereckou tvorbou.

V hereckom súbore nenastali väčšie zmeny. Z rodinných dôvodov odišiel Jozef Šimonovič a prišli dvaja absolventi VŠMU: Zuzana Jezerská a František Javorský.

Do útvaru scénografie nastúpil takisto absolvent VŠMU, žiak národného umelca prof. Vychodila — Milan Ferenčík.

Od 3.—13. septembra 1978 bola u nás na výmennom zájazde 56-členná skupina bulharských umelcov z nášho družobného divadla Jordana Jovkova z Tolbuchina, ktorá sa predstavila svojim naštudovaním Shawovej Milinárky v Partizánskom, Bratislave, v Nitre a v Šali.

16. septembra 1978 navštívil naše divadlo pri príležitosti premiéry hry J. Soloviča „Pozor na anjelov“ predseda SNR Viliam Šalgovič, ktorého okrem autora sprevádzal námestník ministra kultúry SSR Jozef Mravík a predstavitelia krajských, okresných a mestských politických a štátnych orgánov.

10. novembra 1978 prišiel na premiéru V. Šukšina „Uhol pohľadu“ predseda vlády SSR Peter Colotka, ktorý sa po predstavení informoval o stave príprav výstavby novej divadelnej budovy v Nitre.

3. januára 1979 prevzali členovia BSP pozostávajúcej z umeleckého súboru bronzové odznaky.

30. marca 1979, pri príležitosti osláv Medzinárodného dňa divadla usporiadaného Zsl. pobočkou ZSDU v Nitre, odovzdal tajomník SÚV OZ pracovníkov kultúry a umenia M. Kollár Čestné uznanie vlády ČSSR a ÚRO „Za rozvoj iniciatívy, vysokú efektívnosť a kvalitu všetkej práce“.

. . .

Od 1. mája 1979 na podnet nášho divadla a z rozhodnutia ministra kultúry SSR Miroslava Válka nesie naše divadlo názov Divadlo Andreja Bagara. Miesto pôsobenia, zameranie a úlohy divadla zostávajú nezmenené.

. . .

4. mája 1979 Predsedníctvo ÚV ZČSSP vyznamenalo kolektív SZM nášho divadla medailou „Kultúrou a umením za rozvoj československo-sovietskeho priateľstva“ za činnosť v roku 1978.

. . .

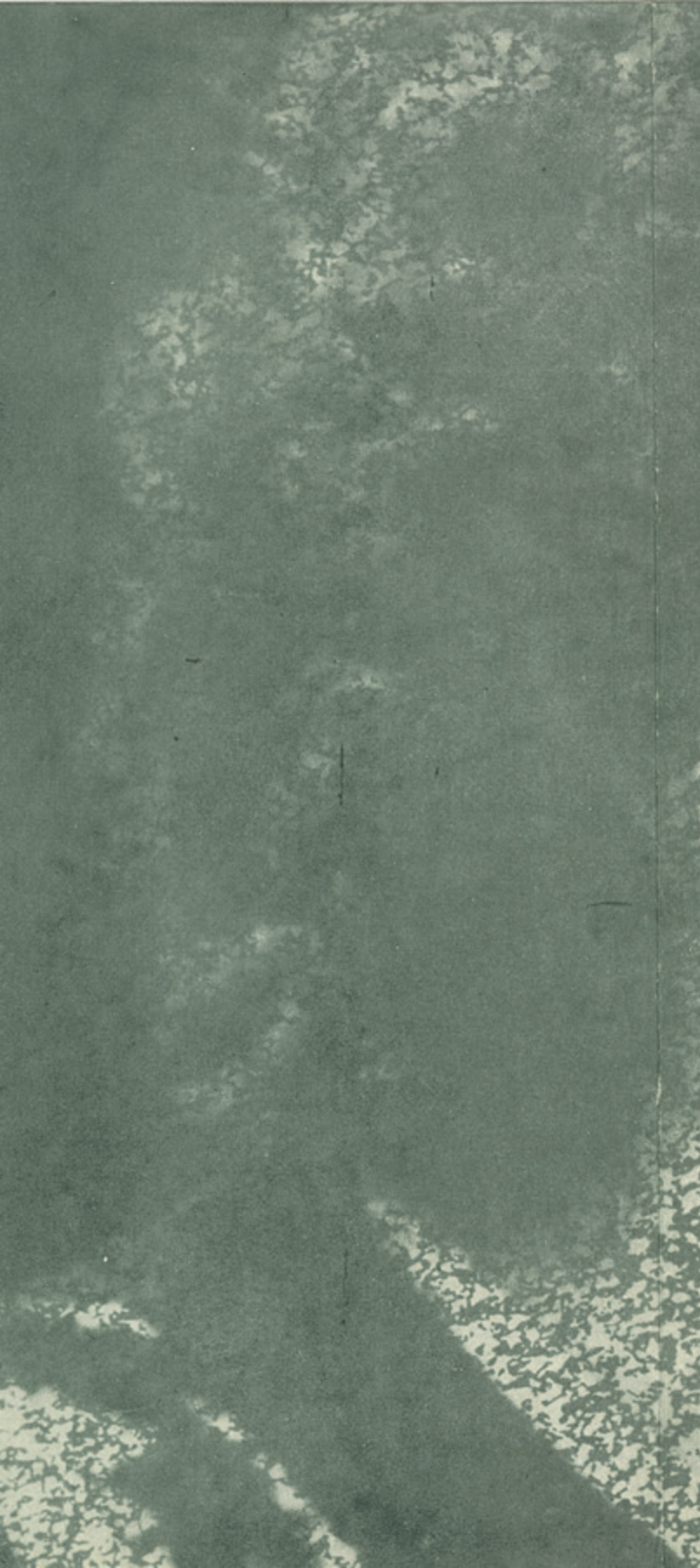
19. mája 1979, pri príležitosti otvorenia Májovej divadelnej Nitry bola vo foyeri divadla odhalená námestníkom MK SSR Jozefom Mravíkom busta národného umelca Andreja Bagara a vernisáž malej výstavky o živote a diele tohto veľikána slovenskej divadelnej kultúry.

. . .

1. augusta to bude dvadsať rokov, čo do Krajského divadla v Nitre nastúpila herečka Hilda Augustovičová. Začínala omnoho skôr, ako pätnásťročná, v zájazdovom Dedinskom divadle. Po tejto „škole života“ prišla skutočná škola, Vysoká škola múzických umení, kde študovala pod vedením národného umelca Janka Borodáča.

Za tých dvadsať rokov v Krajskom divadle, naplnených obetavou i vyčerpávajúcou prácou zájazdového herca, vytvorila niekoľko desiatok postáv, veľkých i malých, spolupracovala s mnohými režisérmi — s Pavlom Hasprom, Igorom Cieľom, Karolom Spišákom, Ondrejom Rajniakom, Tiborom Rakovským, Milošom Hynštom a mnohými inými. K jej najvýznamnejším postavám patrí Elina Makropulos z Čapkovej Veci Makropulos, Abigail Williamsová z Millerovej Skúšky ohňom, Beta z Tajovského Statkov-zmätkov, Eva z Kákošovej hry Na každej ceste križovatka, Rosemary z Ingeho hry Piknik. Hrala v inscenáciách hier klasickej dramatiky, v Goldoniho Spievajúcich Benátkach a Škriepkach v Chiozze, v Nestroyovej hre Lumpacivagabundus, Faidru v inscenácii rovnomennej Racinovej hry. A v posledných rokoch to boli postavy z veľkých hier svetovej dramatiky: Claire Zachanasianová z Dürrenmattovej Návštevy starej dámy, Vdova Begbicková z Brechtovej hry Muž ako muž a Lady z Williamsovej hry Zostupujúci Orfeus.

Želáme herečke Hilde Augustovičovej veľa tvorivých úspechov.

Divadlo Andreja Bagara v Nitre,

taký je nový a presný názov nášho divadla od 1. mája 1979 z rozhodnutia ministra kultúry SSR Miroslava Válka.

K premenovaniu došlo úplne zákonite. Zánikom niektorých správnych orgánov a centrálnym riadením kultúry v SSR musel nutne zaniknúť aj starý názov. Bývalé pomenovanie „Krajové divadlo“ vyjadrovalo veľmi správne obdobie demokratizačného úsilia v našom štáte. Nové pomenovanie zahŕňa obsah predchádzajúceho, ale zároveň ho stavia na vyššiu úroveň. Národný umelec Andrej Bagar, laureát štátnej ceny, nositeľ Radu republiky, Radu práce, Československého vojnového kríža 1939, Radu SNP I. triedy, Radu 25. februára 1948 a Zlatej hviezdy I. triedy EM, bol človekom nesmierne zapáchaným za rozvoj slovenskej kultúry, za odstránenie krívd páchaných po stáročiach na slovenskom národe. Dobre vedel, že najväčší účinok na percipienta má hovorené umelecké slovo — divadlo. Preto nefutoval síl, aby bolo na Slovensku čo najviac kvalitných divadiel. Už v roku 1944 mal rozvrhnutú sieť divadelných súborov, v tom istom roku v januári založil Slovenské komorné divadlo v Martine, v septembri slávne Frontové divadlo a po oslobodení, ale najmä po Víťaznom februári začal realizovať svoju koncepciu rozvoja divadiel na Slovensku.

Má priame zásluhy aj na založení nášho divadla a rozvoji mesta i okresu ako poslanec SNR.

Bol riaditeľom SND, člen ÚV KSS, člen Predsedníctva SNR, rektor VŠMU, predseda ZSDU. Všetky tieto, ale aj ďalšie politické i spoločensko-kultúrne funkcie sa mu stali prostriedkom na neustále presadzovanie skultúrnenia Slovenska.

Jeho fažisko práce však bolo v dramatickom umení. Bol jedným z prvých slovenských profesionálnych hercov v SND (od roku 1921), kde našťudoval množstvo postáv domáceho i svetového repertoáru, filmovým i rozhlasovým umelcom. Jeho herectvo malo hlboké korene v realizme. Každá z jeho postáv nebola iba dobovým obrázkom, ale niesla v sebe pečať súčasnosti, prihovárajúc sa tak k srdciam pozorných divákov.

Meno Andreja Bagara na štíte nášho divadla nás zaväzuje dodáva síl a podnecuje našu tvorbu.

Už po siedmy raz zazneli fanfáry v Divadle Andreja Bagara, aby ohlásili desať predstavení slovenských mimobratislavských divadiel, ktoré prišli so svojimi inscenáciami na VII. ročník Májovej divadelnej Nitry usporiadanej MK SSR, DÚ, ZSDU a DAB na počesť 35. výročia SNP a Medzinárodného roku dieťaťa.

V podvečer, 19. V. 1979, v prvý deň prehliadky bola, za prítomnosti delegácie ÚV KSS vedenej R. Juríkom, zástupcami MK SSR, krajských, okresných a miestnych politických i štátnych orgánov, spoločenských organizácií a zástupcov všetkých slovenských divadiel, odhalená vo foyeri divadla busta národného umelca Andreja Bagara, potom vernisáž malej výstavky o jeho živote a diele a napokon o 19. hodine slávnostné otvorenie VII. ročníka MDN. Otváracie prejavy predniesol námestník MK SSR dr. Jozef Mravík, CSc.

Prvým predstavením bola tragédia W. Shakespeara „Romeo a Júlia“ naštudovaná DAB, na druhý deň sa predstavilo DSNP z Martina hrou G. B. Shawa „Pekelník“, a potom už nasledovali predstavenia ostatných divadiel v tomto poradí: MOD z Komárna prinieslo Jílkovu komédiu „Silvester“, DJGT zo Zvolena Kršňákovu „Nevydarené jubileum“, UND z Prešova Strahlovu „Bláznivú vôňu čerstvého sena“, DPDM z Trnavy Šulajovu „Epizódu 39—44“, DJZ z Prešova dramaturgiu Olbrachtovho románu (Ulrych—Nekolný) „Nikolaj Šuhaj“ a na záver, 26. mája, vystúpila MS SND s prepisom rozsiahlejšej Druceho novely Vôňa zrelej dule pod názvom „V mene zeme a slnka“.

Organizátori však nezabudli ani na deti a tak sa na MDN objavili aj dve detské predstavenia: Lajchova „Zlatovláska“ uvedená súborom BD v Nitre a Grymova „Čierna kráľovná“ naštudovaná DJGT.

V neustále vypredanom hľadisku sedávali aj zahraniční hostia z Bulharska, Poľska, Maďarska, NDR a Juhoslávie, ktorí si prehliadku veľmi pochvaľovali a často diskutovali na sympóziách.

Podobne, ako predchádzajúce ročníky MDN aj tento mal opäť pracovný charakter a pri jeho organizovaní sa uplatňovali poznatky a skúsenosti z predošlých rokov. Analogicky s minulosťou, cieľom prehliadky bolo podnietiť úsilie tvorivých pracovníkov v slovenských divadlách a to predovšetkým vzájomnou konfrontáciou inscenačných výsledkov, odbornými hodnoteniami, seminármi a diskusiami ako aj osobnými stretnutiami divadelných umelcov a kritikov. V tomto smere však zostal tento ročník trochu dlhý predchádzajúcim. Malé ubytovacie kapacity v Nitre neumožňujú dlhší pobyt celým, alebo aspoň časťam súborov na celej prehliadke a na druhej strane sa ozvali hlasy po hlbších a dôslednejších hodnotiacich referátoch, ktoré by prispievali k skvalitneniu tvorby.

VII. ročník MDN je teda za nami. Pred nami však zostávajú ďalšie úlohy, ktorých splnenie si budeme môcť overiť na ďalšej prehliadke v roku 1980.

